Reformasi

Indonéziában az 1998-ban elkezdődött és máig tartó demokratikus átalakulási folyamatot „reformidőszaknak”, indonéz nyelven *Reformasi*nak nevezik. Tágabb értelemben az ország történetének 1998-tól máig tartó szakaszára is használatos a fenti kifejezés. A reformok célja a demokratikus politikai rendszer és intézményei kialakítása, a korábbi túlközpontosított, két diktatúrának is keretet adó elnöki rendszer decentralizációja, valamint a hadsereg korábbi meghatározó politikai szerepének megszüntetése.

Az 1966 és 1998 között regnáló Suharto elnök diktatúrája stabilitást és gazdasági



fellendülést hozott a világ legnépesebb muszlim országának, ugyanakkor a mindent behálózó korrupció, az elnök köré kiépülő klientúra-rendszer és a hadsereg (ABRI) intézményesített politikai befolyása (például állandó képviselete a törvényhozásban) az 1980-as években felemelkedő nagyvárosi középosztályi réteg számára egyre kevésbé tette elfogadhatóvá a rendszert. Az Indonéziát súlyosan érintő 1997–1998-as délkelet-ázsiai gazdasági válság megmutatta Suharto rezsimjének gyengeségeit: a diktatúrának legitimitást adó gazdasági stabilitás megszűnt, a hatalmát megtartani igyekvő rendszer nem volt képes a változásra. A gyorsan zuhanó életszínvonal miatt a korrupt, változásra képtelen elitet, valamint a diktatúra tartóoszlopának tartott hadsereg politikai szerepét megelégelő, demokráciát és átlátható kormányzást követelő demonstrációkat a katonaság sem volt képes kezelni. A tüntetők és immáron saját környezete nyomására Suharto 1998. május 21-én lemondott elnöki posztjáról.

Az elnök lemondásával Suharto alelnöke és korábbi támogatottja, Jusuf Habibie került az elnöki székbe.

Habibie a turbulens politikai és gazdasági helyzetben legitimációs problémákkal küz-



dött, ezért utat engedett reformoknak. Az elnök 1999-re szabad választásokat írt ki, a Nép Képviselőtanácsa (DPR) 1998 második felében jogszabályokat hozott a szólás-és a sajtószabadságról, ratifikálta az ENSZ 1969-es, a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló egyezményét, az 1984-es Kínzás és Embertelen Bánásmód Elleni ENSZ Egyezményt, és szabadon engedték a politikai foglyokat. Az 1999. februári párttörvény (1999/3) megszüntette a Suharto-korabeli, három pártból – a kormánypártként funkcionáló Golkarból, és a két kirakat-ellenzéki; egyrészt a világi Indonéziai Demokrata Pártból (PDI) másrészt a mérsékelt iszlám Egyesült Fejlődés Pártból (PPP) – álló pártrendszert és lehetővé tette a szabad pártalapítást a szekuláris, egységes államot hirdető Pancasila-ideológia átvételének kényszere nélkül. A képviselet elvének minél szélesebb érvényesülése érdekében 2%-os bejutási küszöböt szabtak a pártok számára. Habibie nemzetközi nyomásra az Indonézia által 1975-ben megszállt Kelet-Timor autonómiájáról is népszavazást írt ki. 1999. április 1-jével a hadsereg intézményesített politikai szerepét is lényegében megszüntették: az Indonéziai Nemzeti Hadseregre (TNI) átnevezett szervezetről leválasztották a rendőrséget, ezáltal belpolitikai felelősségét megszüntették (ezáltal politikai fellépésének lehetőségeit is korlátozták), valamint megfelezték törvényhozásban lévő képviseletét. A hadsereg támogatásának megtartása érdekében viszont a kormány és a törvényhozás nem nyúlt a TNI önállóságának két fő tartóoszlopához: a területi-parancsnoki struktúrához, sem pedig a hadsereg saját, költségvetésen kívüli forrásait biztosító vállalataihoz és alapítványaihoz.

Az 1999. júniusában megrendezett szabad választásokon a Suharto-rendszer ellenzékének szimbolikus vezetője, az ország első államfője, Sukarno (1949–1966) lánya, a Megawati Sukarnoputri által vezetett Indonéziai Demokrata Párt-Küzdelem (PDI-P) győzött (33,8 %), míg második helyen az egykori kormánypárt a Golkar (22,5 %), harmadik helyen pedig az 1998-ban létrejött, mérsékelt iszlám Nemzeti Ébredés Pártja (PKB) végzett (12,6 %). A választások érdekessége volt a különböző iszlám ideológiájú pártok gyors megerősödése, amelyek együttesen a szavazatok 40%-át szerezték meg. A választások eredményeképp a korábbi 3 helyett 21 párt került a törvényhozásba.

Az 1998-99-es politikai reformokkal egyidőben Indonézia számos új kihívással is szembesült. A Suharto-rendszer által fenntartott gazdasági-politikai stabilitás megszűntével a soketnikumú, ám muszlim többségű és jávai dominanciájú, több mint 17 000 szigetből álló Indonéziában kiéleződtek a korábban elfojtott helyi vallási-etnikai konfliktusok (Maluku, Ambon, Közép-Celebesz, Dél-Borneó) és egyes régiókban (Irian Jaya/Papua, Aceh, vagy Kelet-Timor) a korábbi szeparatista törekvések is felerősödtek. Ezen események során a vallási szélsőségesek mellett megjelent a terrorizmus jelensége is.

A konfliktusok helyi kezelésének érdekében 1999 májusában a 2001-ben életbe lépő széleskörű decentralizációról hoztak törvényt (1999/22 és 1999/25), mely a biztonsági, külpolitikai és bizonyos pénzügyi kérdéseket leszámítva jelentős hatásköröket delegált a tartományi szint alatti régiókhoz. A biztonsági kérdések kezelésére azonban a létrehozott rendőrség nem bizonyult elégségesnek, ez viszont a hadsereg politikából való kiszorításának lehetőségét gyengítette.

Az 1999 októberében összeülő új törvényhozás és a regionális képviselőkből álló, a Suharto-érában érdemben csak az elnök személyéről döntő legfőbb népképviseleti szerv, a Népi Konzultációs Gyűlés (MPR) megválasztotta az ország új elnökét az indonéziai iszlám legtekintélyesebb képviselője, a törékeny egészségi állapotú Abdurrahman Wahid (1999–2001) személyében. Bár a legnépszerűbb politikusként számon tartott Megawati számított esélyesnek, az iszlám pártok és a Golkar egy részének támogatásával Wahid lett a váratlan befutó.

Az új elnök minden párt bevonásával nemzeti egységkormányt alakított, alelnökké pedig Megawatit emelte maga mellé. Wahid számos radikális reformtervet kezdeményezett. Kísérletet tett például a hadsereg civil kormányzatnak való teljes alárendelését célzó a strukturális reformra, ez azonban a regionális szeparatizmus és a vallási-etnikai konfliktusok keltette biztonsági problémák miatt hamar lekerült a napirendről. A közéleti tevékenysége során a mindig is a kultúrák és vallások közötti párbeszédet és toleranciát hangsúlyozó államfő számos jelentős gesztust tett ezen konfliktusok enyhítésére. Az elnök elítélte a kereszténységet érő terrortámadásokat és atrocitásokat is. Wahid legemlékezetesebb lépése azonban minden bizonnyal a Suharto-korban diszkriminációval sújtott, ám a gazdaságban meghatározó szerepet játszó kínai közösséggel szembeni korlátozások feloldása volt 2000-ben. Wahid elnöksége idején az új törvényhozás hozzákezdett a korábban már két diktatúrának is alapot adó, sok helyütt homályos alkotmány demokratikus követelményeknek megfelelő átalakításához és a legfőbb állami szervek hatásköreinek elkülönítéséhez. Az elnök azonban szeszélyes stílusával hamar elidegenítette magától belpolitikai támogatói jelentős részét, a nem javuló biztonsági és gazdasági helyzet miatt gyengekezűséggel, betegsége miatt pedig tehetetlenséggel vádolt Wahid hamar elvesztette lakosság körében élvezett népszerűségét. Az elnök 2000 végén korrupció gyanújába került, a vádak és törékeny



egészségi állapota miatt MPR 2001 július 23-án megfosztotta posztjától az államfőt, helyére alelnöke, Megawati Sukarnoputri (2001–2004) került.



Megawati Sukarnoputri elnök elődjénél jóval passzívabban viszonyult a kormányzáshoz. Az új kormány ás a törvényhozás folyatatta és lezárta az 1999 őszén megkezdett főbb intézményi reformokat, 1999–2002 között négy nagy alkotmánymódosító csomag keretében módosították az alkotmányt. Ennek értelmében a végrehajtó hatalom feje ugyan továbbra is az öt évre választott, egyszer meghosszabbítható mandátumú elnök maradt, a törvényhozás viszont végleg megkapta a végrehajtó hatalmat ellenőrző szerepkört. Megerősítették Központi Bank és a Választási Bizottság függetlenségét. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának teljes átvételével emberi jogi garanciák kerültek az Alkotmányba, létrehozták az Emberi Jogi Bíróságot is. 2003-ban létrehozták az Alkotmánybíróságot, mely a törvényesség legfőbb őre lett. Megawati nem konfrontálódott a hadsereggel sem, mely ezáltal elkerülte a további reformokat. Sőt, a 2002-es bali terrortámadás hatására elfogadott terrorizmusellenes kormányrendelet, valamint Nemzetvédelmi törvény (2002/3) és a Nemzeti Hadseregről szóló törvény (2004/34) implicite újra megerősítette a TNI belbiztonsági szerepkörét. Utóbbi törvény ugyanakkor előírta a hadsereg költségvetésen kívüli bevételi forrásainak, cégeinek állam általi átvételét 2009-ig. A TNI intézményesített politikai szerepe végleg megszűnt, 2004-től elvesztette törvényhozásbeli képviseletét. Bár a Megawati-kormány folytatta és lezárta az intézményi reformokat, valamint a makrogazdasági mutatókat is sikerült stabilizálnia, ugyanakkor sem az 1997-98-as gazdasági válság mindennapi életben megmutatkozó hatásainak enyhítésében, sem a továbbra is elitista és korrupt politikai életben nem ért el javulást, noha ez volt az elnök egyik legfontosabb ígérete. Sőt, az elnök pártjával kapcsolatban is korrupciós ügyek kerültek felszínre. Elnöksége végére Megawati népszerűsége is megcsappant, a javuló makrogazdasági mutatók és a beinduló növekedés ellenére az életszínvonal látható javulása hiányában szélesebb tömegek is semmittevéssel vádolták, ráadásul sokan felrótták neki merev, arrogáns stílusát. A 2002-es bali, 2003-as és 2004-es jakartai terrormerényletek rávilágítottak a biztonsági helyzet törékeny voltára, mindez tovább rontott Megawati államfői teljesítménye megítélésén. A 2004. áprilisi törvényhozási (melyen már a Regionális Képviselők Tanácsát is közvetlenül választották) választáson a PDI-P a második helyen végzett (18,5 %) a Golkar (21,6 %) mögött, miközben az iszlám pártok is vesztettek népszerűségükből. A választásokon az 1999-esnél kevesebb, 17 párt került a törvényhozásba. A 2004. júliusában és szeptemberében megrendezett, kétfordulós, elsőként közvetlen elnökválasztáson Megawati vereséget szenvedett volt belbiztonsági miniszterétől, a 2001-ben gründolt, a 2004-es törvényhozási választásokon 7,5 %-ot elért Demokrata Párt (PD) színeiben induló Susilo Bambang Yudhoyono nyugalmazott tábornoktól.



A 2004 októberében hivatalba lévő Yudhoyono elnök (2004–) a Gokarra, az iszlám pártokra és a PD-re támaszkodó kormányt alakított, melyben jelentős szerepet játszott az Jusuf Kalla alelnök, a legnagyobb kormánypárttá váló Golkar vezetője volt. Az államfő kis pártjával a háta mögött egész kormányzati ciklusa alatt rá volt utalva szövetségesei támogatására a törvényhozásban. Yudhoyono elnökségének meghatározó eseménye volt az Aceh tartományt sújtó 2004. karácsonyi délkelet-ázsiai szökőár-katasztrófa és a 2005. októberi bali terror-

támadás. A hadsereg területi struktúrájának impotenciája ismét bebizonyosodott, ugyanakkor épp a katasztrófa következtében Acehra irányuló nemzetközi figyelem révén 2005.október 15-én Martti Ahtisaari közvetítésével sikerült lezárni a több évtizedes, változó intenzitású konfliktust. A bali terrortámadás miatt viszont az elnök a terrorizmus elleni harc jegyében megerősítette a TNI területi-parancsnoki struktúráját és nem kezdett nagyobb reformokba.

Yudhoyono elődjéhez hasonlóan harcot hirdetett a korrupció ellen, szigorúbb költségvetési politikába kezdett, ugyanakkor közvetlen pénzsegélyprogrammal (BLT) igyekezett kompenzálni a szegényebb rétegeket. Az államfő ciklusa vége felé nem állt ellen a kormányban jelentős szerepet játszó iszlám pártok bizonyos, öltözködést korlátozó törekvéseinek sem, melyek nagy tiltakozásra leltek a mérsékelten vallásos társadalom körében. A 2008-ban kezdődő világgazdasági válságot a 2005 utáni költségvetési politikának köszönhetően stabil makromutatókkal átvészelő, 2005 októbere és 2009 júliusa között nagyobb terrortámadástól mentes Indonézia lakossága körében Yudhoyono és a PD népszerűsége 2008 második felétől növekedésnek indult. 2004 áprilisában megrendezett törvényhozási választásokon a PD győzött (20,9 %), míg a második helyen a Golkar (14,5 %), harmadik helyen a PDI-P (14 %) végzett. Az iszlám pártok a szavazatok összesen 25%-át szerezték meg. A törvényhozásba az 1999-ben kialakult fragmentált pártrendszer megszüntetése érdekében 2,5%-ra emelt bejutási küszöb miatt összesen 9 párt jutott a törvényhozásba. A 2009 júliusában másodszor közvetlenül megrendezett elnökválasztáson Yudhoyono már az első körben legyőzte (60,8 %) Megawati Sukarnoputrit (26,8 %) és Jusuf Kallát (12,4 %) és Indonézia történetének első szabadon újraválasztott elnökeként iktatták be második ciklusára 2009. októberében.

Indonézia az 1998-as fordulat után jelentős intézményi és strukturális átalakításokat hajtott végre, melynek során az 1945-ös alkotmányra épülő, centralizált, erős elnöki hatalomra alapuló államberendezkedésből egy félprezidenciális-félparlamentáris típusú, viszonylag decentralizált állammá vált. A sikeresen lebonyolított demokratikus törvényhozási-, elnök-, és regionális és helyi képviselőtestületi választások a működő demokratikus mechanizmus pozitív példái. A pártrendszer ugyanakkor túlzottan elitközpontú és kevés kapcsolata van a társadalommal. A sajtó-és a szólásszabadság megvalósult és az elmúlt évtizedben jelentős civil kezdeményezések, szervezetek jöttek létre. A hadsereg korábbi intézményesített politikai szerepét sikerült megszüntetni, ugyanakkor az elmúlt évtized biztonsági problémái, valamint a struktúráját és pénzügyi hátterét érintő reformok elmaradása miatt továbbra is jelentős autonómiát élvez. Nem teljesült a TNI tulajdonában lévő vállalatok és alapítványok 2009-ig történő állami átvétele sem. A Suharto-kori elit és a hadsereg emberi jogi visszaéléseit sem követték érdemi vizsgálatok. Elmaradtak viszont a reformok az államigazgatás és a bíróságok területén, emellett továbbra is súlyos problémát jelent a korrupció. Minden létező hiányossága ellenére ugyanakkor a demokratikus átalakulás stabilizálta Indonézia politikai viszonyait az elmúlt évtizedben.

(Marosvári Csaba)

Felhasznált irodalom:

Ananta, Aris; Arifin, Evi Nurvidya; Suryadinata, Leo [2005]: *Emerging Democracy in Indonesia*. Singapore, Institute of Southeast Asian Studies.

Anwar, Dewi Fortuna: The Habibie Presidency. In: Forrester, Geoff (szerk.) [1999]: *Post-Soeharto Indonesia: Renewal or Chaos?* Singapore, Institute of Southeast Asian Studies.

Bézi, László [2002]: Az indonéz jogrendszer reformjának kihívásai. In: *Jogelméleti Szemle* 2002. évi 2. szám. Letöltés helye:http://jesz.ajk.elte.hu/bezi10.html.

Brown, Colin [2003]: *A Short History of Indonesia: The Unlikely Nation?* Crows Nest, Allen & Unwin.

Ellis, Andrew: Indonesia's Constitutional Change Rewieved. In: McLeod, Ross H. és MacIntyre, Andrew (szerk.) [2007]: *Indonesia: Democracy and the Promise of Good Governance*. Singapore, Institute of Southeast Asian Studies.

Indonesia's army going out of business. *Economist*, 2008. október 3. Letöltés helye: http://www.economist.com/world/asia/displaystory.cfm?story_id=12341681.

Kristiadi, J: The Future Role of ABRI in Politics. In: Forrester, Geoff (szerk.) [1999]: *Post-Soeharto Indonesia: Renewal or Chaos?* Singapore, Institute of Southeast Asian Studies.

Kuppuswamy, C. S.: *Indonesia: Elections 2004*. South Asian Analysis Group, Paper 981: http://www.saag.org/papers10/paper981.html

Kuppuswamy, C. S.: *Indonesia: The fledging democracy*. South Asian Analysis Group, Paper 1056: http://www.saag.org/papers11/paper1056.html

Mietzner, Marcus: From Soeharto to Habibie: The Indonesian Armed Forces and Political Islam during the transition In: Forrester, Geoff (szerk.) [1999]: *Post-Soeharto Indonesia: Renewal or Chaos?* Singapore, Institute of Southeast Asian Studies.

Mietzner, Marcus [2006]: *The Politics of Military Reform in Post-Suharto Indonesia: Elite Conflict*. Washington DC, East-West Center.

Prameswara, Artha: Allowing TNI-Run Businesses Poses a Threat to Indonesia's Democracy. *The Jakarta Globe*, 2010. február 2. Letöltés helye: http://www.thejakartaglobe.com/opinion/allowing-tni-run-businesses-poses-a-threat-to-indonesias-democracy/356355.

Rabasa, Angel; Haseman, John [2002]: *The Military and Democracy in Indonesia*. Santa Monica CA, Rand Corporation.

Ramage, Douglas E.: Democracy First, Good Governance Later. In: Singh, Daljit; Salazar, Lorraine (szerk.) [2007]: *Southeast Asian Affairs 2007*. Singapore, Institute of Southeast Asian Studies.

Reilly, Benjamin: Electoral and Political Party Reform. In: McLeod, Ross H. és MacIntyre, Andrew (szerk.) [2007]: *Indonesia: Democracy and the Promise of Good Governance*. Singapore, Institute of Southeast Asian Studies.

Rinakit**,** Sukardi [2005]: *The Indonesian Military after the New Order*. Koppenhága, Nordic Institute of Asian Studies.

Salim, Arskal: The Muslim Politics in Indonesia's Democratization: The Religious majority and the Rights of Minorities int he Post Suharto Era. In: McLeod, Ross H. és MacIntyre, Andrew (szerk.) [2007]: *Indonesia: Democracy and the Promise of Good Governance*. Singapore, Institute of Southeast Asian Studies.

Sebastian, Leonarrd C. [2006]: *Realpolitik Ideology – Indonesia's Use of Military Force*. Singapore, Institute of Southeast Asian Studies.

Shaffar Sinnerstrom: The Civil Service. In: McLeod, Ross H. és MacIntyre, Andrew (szerk.) [2007]: *Indonesia: Democracy and the Promise of Good Governance*. Singapore, Institute of Southeast Asian Studies.

Walters, Patrick: The Indonesian Armed Forces in the Post-Soeharto Era. In: Forrester, Geoff (szerk.) [1999]: *Post-Soeharto Indonesia: Renewal or Chaos?* Singapore, Institute of Southeast Asian Studies.

Wright, Tom: Indonesian Military Misses Its Deadline**.** *Wall Street Journal*, 2009. október 19. Letöltés helye: http://online.wsj.com/article/SB125574270969591499.html.

Zakaria, Fareed: *The Rise of Illiberal Democracy*. Foreign Affairs 76. évfolyam 6. szám, 1997. november/december.

Képek forrása:

http://www.independent.co.uk/multimedia/archive/00014/suharto_14074t.jpg

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/f1/Bacharuddin_Jusuf_Habibie_official_portrait.jpg/225px-Bacharuddin_Jusuf_Habibie_official_portrait.jpg

http://en.wikipedia.org/wiki/File:President_Abdurrahman_Wahid_-_Indonesia.jpg

http://4.bp.blogspot.com/_z7S0EGs4hHs/S0BrT2BqeRI/AAAAAAAAADY/tab8lkDTKeQ/s320/Presiden+Ke+lima+NKRI,+Megawati+Sukarnoputri.jpg

http://www.worldpoliticsreview.com/images/CommentaryNews/yudhoyono.png